

Paweł Węgrzyn

Katedra Geografii Ekonomicznej, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Polska,

 <https://orcid.org/0000-0001-8963-2765> pwegrz@sgh.waw.pl

Geografia finansowa – w poszukiwaniu przestrzennego wymiaru w finansach

Financial Geography – In Search of a Spatial Dimension in Finance

Streszczenie

W obliczu narastającej złożoności rynków finansowych geografia finansowa nabiera znaczenia jako zyskująca na popularności subdyscyplina naukowa, oferująca nowe perspektywy w analizie przestrzennych procesów finansowych. Celem opracowania jest identyfikacja dotychczasowych oraz potencjalnych przyszłych kierunków badań w geografii finansowej, z naciskiem na jej potencjał badawczy i aplikacyjny. Wykorzystując przegląd literatury przedmiotu uzupełniony o analizę bibliometryczną na podstawie publikacji z bazy Scopus, zidentyfikowano główne obszary dotychczasowych badań w geografii finansowej, podkreślając jej znaczenie dla zrozumienia dynamiki rozwoju rynków finansowych. Zidentyfikowano również nowe potencjalne obszary badań dla geografii finansowej, koncentrując się na zrównoważonym rozwoju, zaawansowanych technologiach oraz narastających napięciach geopolitycznych. Wskazanie tych obszarów podkreśla nie tylko interdyscyplinarny charakter geografii finansowej, ale także jej zdolność do adaptacji i reagowania na globalne wyzwania.

Słowa kluczowe: finanse, przestrzeń, analiza bibliometryczna, geografia finansowa, geografia rynków finansowych.

JEL: F30, F36, F65, G15

Abstract

In the face of the growing complexity of financial markets, financial geography is gaining importance as a growing scientific sub-discipline that offers new perspectives in analysing spatial and financial processes. The purpose of this paper is to identify existing and potential future research directions in financial geography, with an emphasis on its research and application potential. Using a review of the literature supplemented by bibliometric analysis based on publications from the Scopus database, the main areas of previous research in financial geography were identified, emphasising its importance for understanding the dynamics of financial market development. New potential research areas for financial geography were also identified, focusing on sustainable development, advanced technologies and rising geopolitical tensions. Identifying these areas highlights the interdisciplinary nature of financial geography and its ability to adapt and respond to global challenges.

Keywords: Space, Finance, Bibliometric Analysis, Financial Geography, Geography of Financial Markets.

JEL: F30, F36, F65, G15

Licencje Creative Commons 4.0

1. Wprowadzenie

Już trzy dekady temu w literaturze przedmiotu można było znaleźć wyraźny apel o to, aby w nauce większą wagę przykładać do geografii finansowej, o czym w 1995 roku pisał Leyshon (1995, s. 534), który – jakże słusznie – założył, że „nie minie wiele czasu, zanim powtarzanie takich apeli stanie się kuriozalne, na tle szybko rozwijającego się pola badawczego”. O rosnącej roli geografii finansowej w obszarze geografii ekonomicznej i społecznej świadczy fakt, że od 1995 roku cenione czasopismo „Progress in Human Geography” opublikowało kilka serii raportów na temat geografii pieniądza i finansów (ang. *Geographies of money and finance*) (Aalbers, 2018). Obecnie określenie „geografia pieniądza” niemal całkowicie zostało zastąpione szerszym sformułowaniem: geografia finansowa (ang. *Financial geography*).

Jak twierdził Aalbers (2015), pierwotnie geografia finansowa opierała się m.in. na pracach z zakresu geografii ekonomicznej (w tym geografii politycznej) i urbanistyki (zwłaszcza w kontekście lokalizacji organizacji finansowych). Z czasem zaczęła być traktowana jako komplementarna część geografii ekonomicznej, co wynika z powiązań w zakresie ekonomicznych aspektów przestrzennego rozmieszczania zasobów (w tym kapitału finansowego) oraz determinant rozwoju poszczególnych regionów (Gurbała, 2023; Kotlewski, 2023). Pomimo tych powiązań dynamiczny rozwój geografii finansowej, charakteryzujący się wyraźną unikatowością w zakresie pola badawczego, sprawia, że może być ona postrzegana jako dojrzała subdyscyplina naukowa w dyscyplinie ekonomia i finanse. Jak zauważają Van Meeteren i Bassens (2024), chociaż geografia finansowa wywodzi się z nauk geograficznych, to, mając potencjał synergii z geografią fizyczną, ich ewolucja epistemologiczna uczyniła geografię fizyczną i finansową jednymi z najbardziej rozbieżnych gałęzi geografii. Owa rozbieżność wyraża się w tym, iż geografia finansowa rozwijała się na poststrukturalistycznym gruncie epistemologicznym, podkreślając złożoność oraz dynamikę w rozumieniu rzeczywistości (Fields, 2018). Z kolei geografia fizyczna utrzymuje silną orientację pozytywistyczną, opierając się na dowodach empirycznych i metodach dedukcyjnych (Lave i in., 2018).

Celem niniejszego opracowania jest identyfikacja dotychczasowych oraz potencjalnych przyszłych kierunków badań w geografii finansowej, z naciskiem na jej potencjał badawczy i aplikacyjny. Problem badawczy został wyrażony w postaci dwóch pytań badawczych:

1. Jakie główne tematy i problemy dominowały w dotychczasowych badaniach w geografii finansowej i jak ewoluowały one na przestrzeni czasu?
2. Jakie kierunki nowych badań w geografii finansowej można uznać za najbardziej perspektywiczne w ujęciu teoretycznym i aplikacyjnym?

Według Lai (2022) geografia finansowa bada, w jaki sposób przestrzeń i miejsca wpływają na podejmowanie decyzji finansowych, międzynarodowe przepływy kapitału, ustanawianie ram regulacyjnych globalnych rynków finansowych oraz rozwój centrów finansowych. Zgodnie z obserwacjami, które zostaną przedstawione w niniejszym opracowaniu, definicja ta – choć prawdziwa – nie obejmuje całego przekroju badań dotyczących tej subdyscypliny naukowej. W drugiej części niniejszego opracowania dokonano przeglądu literatury przedmiotu, koncentrując się na

obszarach, które Lai (2022) uwypukliła w definicji geografii finansowej. W trzeciej części artykułu pogłębiono przegląd literaturowy obszarów badań w geografii finansowej. Do tego celu wykorzystano metodę analizy współwystępowania słów kluczowych, pozyskanych z opracowań zawartych w bazie danych Scopus, która obejmuje swoim zakresem największą liczbę publikacji naukowych. Metoda ta, identyfikując kluczowe obszary badawcze oraz przekrojowe powiązania między nimi, umożliwiła śledzenie ewolucji geografii finansowej zarówno w przestrzeni (koncentrując się na najczęściej badanych miastach, państwach i regionach), jak i w czasie. Na podstawie uzyskanych wniosków czwarta część artykułu koncentruje się na wyzwaniach i przyszłych potencjalnych kierunkach badań w geografii finansowej, które uwzględniają światowe megatrendy, takie jak dynamiczny rozwój sztucznej inteligencji oraz rosnącą świadomość i zaangażowanie społeczeństwa w zakresie zrównoważonego rozwoju (Boguszewski i in., 2023).

2. Obszary badań w geografii finansowej – przegląd literatury

Pierwsze nawiązania do znaczenia geografii w finansach i rynkach finansowych można odnaleźć w pracy Löscha (1940), który zwrócił uwagę na zróżnicowany poziom stóp procentowych w zależności od lokalizacji geograficznej. Świadczy to nie tylko o tym, że lokalizacja jest istotnym czynnikiem decydującym o kosztach pozyskiwania środków finansowych przez przedsiębiorstwa z sektora przemysłowego, ale również o tym, że lokalizacja stanowi istotny czynnik determinujący rentowność funkcjonowania podmiotów finansowych.

Tym samym, podobnie jak ma to miejsce w geografii ekonomicznej, również lokalizacja podmiotów gospodarczych staje się przedmiotem zainteresowań geografów finansowych. Badania w tym obszarze dotyczą m.in. tego, co przesądza o lokalizacji poszczególnych organizacji finansowych (Wójcik, 2007). Na podstawie przeglądu literatury można stwierdzić, iż geografia finansowa nie koncentrowała się jedynie na lokalizacji podmiotów finansowych, ale również pozostałych podmiotów gospodarczych, które decydowały się pozyskiwać kapitał na rynku finansowym, np. poprzez emisję akcji. Badaniami nad kwestią determinant emitowania akcji w krajach innych niż kraj pochodzenia zajmowali się m.in. Wójcik i Burger (2010). Wyniki ich badań sugerują, że emitenci notujący swoje akcje za granicą to w przeważającej mierze duże podmioty, pochodzące ze stosunkowo szybko rozwijających się, zorientowanych międzynarodowo sektorów i mające siedziby w wiodących ośrodkach gospodarczych swoich krajów macierzystych. Dodatkowo wyniki badań prowadzonych przez Fernandes (2009) oraz Chandara i in. (2009) potwierdzają pozytywny wpływ notowań spółek zagranicznych dla lokalnego rynku giełdowego. Jest to uzasadniane przede wszystkim większą podażą papierów wartościowych i możliwą dywersyfikacją geograficzną portfela inwestycyjnego przez inwestorów krajowych.

Istotnym obszarem badań w geografii finansowej są centra finansowe, rozumiane jako miasta lub regiony o kluczowym znaczeniu dla krajowego lub globalnego systemu finansowego, będące ośrodkami koncentracji działalności finansowej.

Centra te przez wieki odgrywały kluczową rolę w kształtowaniu rozwoju miast, regionów i państw (M. Urban i in., 2023). Jak opisuje Carter (2020), relacje finansowe pomiędzy Nowym Jorkiem a Londynem odegrały istotną rolę w zwycięstwie aliantów w I wojnie światowej. W tym obszarze badano m.in. rywalizację pomiędzy poszczególnymi europejskimi centrami finansowymi, z uwzględnieniem tego, jak zlokalizowanie Europejskiego Banku Centralnego we Frankfurcie wpłynęło na umocnienie pozycji tego centrum finansowego w odniesieniu do Londynu (Faulconbridge, 2004). Pomimo że elektroniczny przekaz danych znacznie zmniejszył ograniczenia związane z fizyczną odległością, do wyjaśnienia, dlaczego centra finansowe koncentrują się w specyficznych lokalizacjach, nadal w dużym stopniu wykorzystuje się czynniki geograficzne (Zademach i Musil, 2014) 2014. Istotna rola lokalizacji wynika m.in. z regulacji i prawa podatkowego, różniącego się między jurysdykcjami oraz ze znaczenia interakcji bezpośrednich, szczególnie w kontekście budowania zaufania. Na układ współczesnych centrów finansowych, które rozwijały się przez wieki, wpływała także koncepcja zależności od ścieżki (ang. *path dependency*) – w tym czynniki historyczne. Ponadto, jak zauważają Clark i in. (2010), działanie na danym rynku zapewnia inwestorom informacje, które są niedostępne dla inwestorów działających z daleka. To wszystko sprawia, że pomimo postępu technologicznego geograficzne położenie nadal ma strategiczne znaczenie dla branży finansowej (Zhao i in., 2004).

Kolejny istotny temat w obszarze geografii finansowej stanowi finansowanie podmiotów gospodarczych. Z perspektywy geograficznej kluczowe znaczenie z tym zakresie ma dostęp do kapitału, wynikający z odległości pomiędzy podmiotami zgłaszającymi zapotrzebowanie na kapitał a podmiotami, które udzielają finansowania, a także koszt finansowania, zróżnicowany w zależności od lokalizacji geograficznej podmiotu finansowanego oraz finansującego (Karreman, 2009). Wszak, jak wskazują wyniki badań, odległość banków od przedsiębiorstw istotnie wpływa na koszty finansowania (Sun i in., 2019). Badacze zajmowali się przy tym nie tylko tradycyjnymi formami finansowania, jak finansowanie bankowe (kredyty) lub za pośrednictwem rynku kapitałowego (akcje, obligacje), ale także wykorzystaniem takich form finansowania przedsiębiorstw jak *venture capital* czy *crowdfunding* (Brennitz i Noonan, 2020).

Geografowie finansowi równie często interesowali się kwestią międzynarodowych przepływów kapitału. Zarówno geografowie, jak też ekonomiści i finansiści doszukują się w tym zakresie zależności dotyczących tego, co determinuje skalę, a przede wszystkim kierunek przepływu kapitału (Kohler, 2022). Częstym obszarem zainteresowań jest również wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) na dynamikę wzrostu gospodarczego poszczególnych krajów i regionów (Adams, 2009; Durham, 2004). Poza badaniami nad wpływem BIZ na wzrost gospodarczy badacze zwracali również uwagę na kwestię wpływu owych inwestycji na stabilność finansową państw (Gnangnon i Iyer, 2017), podkreślając jej znaczenie z perspektywy funkcjonowania gospodarek. Underhill oraz Jones (2023) podkreślali m.in. fakt, że w utrzymaniu stabilności globalnych systemów finansowych przeszkodę stanowi „klubowy” charakter systemów finansowych. Oznacza to, że ramy regulacyjne najczęściej zapewniają stabilność finansową jedynie wybranej grupie

podmiotów finansowych (np. w ramach danej jurysdykcji lub branży finansowej). W literaturze przedmiotu można również zidentyfikować prace nawiązujące do badań nad zróżnicowaniem przestrzennym regulacji finansowych i ich wpływem na funkcjonowanie systemów finansowych poszczególnych państw oraz takich zjawisk jak offshoring (Knuth i Potts, 2016). W kontekście stabilności lub – przede wszystkim – niestabilności systemów finansowych przedmiotem dogłębnych analiz geografów finansowych pozostają także kryzysy finansowe (Derudder i in., 2011). Dotyczy to w szczególności mechanizmów rozprzestrzeniania się kryzysów, które mają swoje źródło na poziomie lokalnym, a następnie eskalują i wpływają na systemy globalne (Aalbers, 2009).

Odrębnym nurtem badań geografów finansowych na przestrzeni ostatnich lat pozostawała finansjalizacja, uznawana przez niektórych badawczy za jeden z najważniejszych megatrendów ostatnich dekad (Coe i in., 2014). Finansjalizacja, która etymologicznie nawiązuje do starszych terminów geograficznych, takich jak gentryfikacja (Van Meeteren i Bassens, 2024), jest procesem związanym z rosnącą rolą podmiotów i rynków finansowych (Iliopoulos i Wójcik, 2023). Wykorzystując analogię do finansjalizacji, poprzez zastosowanie podobnych zasad słowotwórczych, identyfikuje się również zjawisko logistykcji, definiowane jako wszechobecność logistyki we wszystkich sektorach gospodarki (Gołemska, 2021). Zjawisko finansjalizacji zyskuje na znaczeniu zwłaszcza w kontekście nasilającego się procesu integracji podmiotów i rynków finansowych na świecie. Jak sugerują Coe i in. (2014), owe powiązania – określane mianem globalnej sieci finansowej (ang. *Global Financial Network*; GFN) – zasługują na szczególną uwagę w geografii finansowej. Koncepcja GFN wywodzi się przy tym z globalnej sieci produkcyjnej (ang. *Global Production Network*; GPN) i tworzy ramy integracyjne dla opisywanych wcześniej systemów finansowych, międzynarodowych przepływów finansowych oraz globalnych centrów finansowych. Pojęcie GFN zyskiwało na znaczeniu zwłaszcza po globalnym kryzysie finansowym z 2008 r., kiedy to banki były postrzegane nie tylko jako zbyt duże, ale również jako zbyt powiązane z globalnym systemem finansowym, aby upaść (Coe i in., 2014). Było to przyczynkiem nie tylko do rozwoju badań w obszarze finansjalizacji i globalnej sieci finansowej, ale również do opowiadania się niektórych ekonomistów przeciwko rosnącym rozmiarom i złożoności rynków oraz instytucji finansowych, które implikowały wzrost ryzyka systemowego (Stiglitz, 2010), rozumianego jako ryzyko znaczących zakłóceń na rynku finansowym, mających silny negatywny wpływ na realną gospodarkę (Kaszowska i Santos, 2017). Koncepcja GFN pozwala również na bardziej kompleksową ocenę pozycji globalnych centrów finansowych. Przykładowo, jak udowadniają Wójcik, i in. (2022), duże znaczenie Luksemburga i Irlandii jako centrów finansowych wynikają głównie z tego, że te niewielkie państwa są rodzajem pośredników finansowych na osi Nowy Jork–Londyn. Tym samym ich silna pozycja na arenie globalnej sieci finansowej wynika głównie z rozwoju – wspieranego przez rządy i regulatorów – funkcji offshore tych państw.

Poza wyszczególnionymi powyżej głównymi obszarami badań utożsamianymi z przestrzennymi procesami finansowymi (lokalizacja podmiotów finansowych, stabilność finansowa, finansjalizacja i globalna sieć finansowa oraz globalne centra

finansowe), w literaturze przedmiotu można odnaleźć także nawiązania do innych, bardziej szczegółowych, aspektów geografii finansowej. Owe aspekty zostały zaprezentowane z wykorzystaniem analizy bibliometrycznej.

3. Analiza bibliometryczna z wykorzystaniem narzędzia VOSViewer

Analiza bibliometryczna została przygotowana z wykorzystaniem narzędzia VOSViewer, używanego często nie tylko do identyfikowania i prezentowania kluczowych terminów i trendów, ale również do analizy struktury i dynamiki różnych obszarów naukowych poprzez zilustrowanie, jak często poszczególne słowa kluczowe pojawiają się razem w publikacjach (Bukar i in., 2023). Przygotowane na tej podstawie grafiki, w tym zestawienie współwystępowania słów kluczowych, pozwalają na wstępną identyfikację głównych obszarów badawczych i ich wzajemnych powiązań, tym samym prezentując ewolucję geografii finansowej w przestrzeni i czasie.

Do badania wykorzystano słowa kluczowe publikacji dotyczących geografii finansowej, wyselekcjonowanych z bazy danych naukowych Scopus. Wyszukiwanie odpowiednich publikacji odbyło się na podstawie przeszukiwania tytułów, abstraktów i słów kluczowych pod kątem zawierania sformułowań „Financial Geography” (geografia finansowa), „Geography of finance” (geografia finansów), oraz „Geography of financial market” i „Financial market geography” (geografia rynków finansowych). Szczegółowa składnia zapytania w języku SQL (ang. *Structured Query Language*) została zaprezentowana w tabeli 1.

Tabela 1.

Zapytanie w bazie Scopus do przeprowadzenia analizy bibliometrycznej

Przeszukiwanie na podstawie:	Tytuły, abstrakty, słowa kluczowe
Wyszukiwane sformułowania:	Financial geography, Geography of finance, Geography of financial market, Financial market geography.
Składnia zapytania SQL:	[TITLE-ABS-KEY («Financial geography*») OR TITLE-ABS-KEY («Geography of finance*») OR TITLE-ABS-KEY («Geography of financial market*»)]

Uwagi: zapytanie zostało wykorzystane w bazie Scopus w dniu 12.01.2024 r.

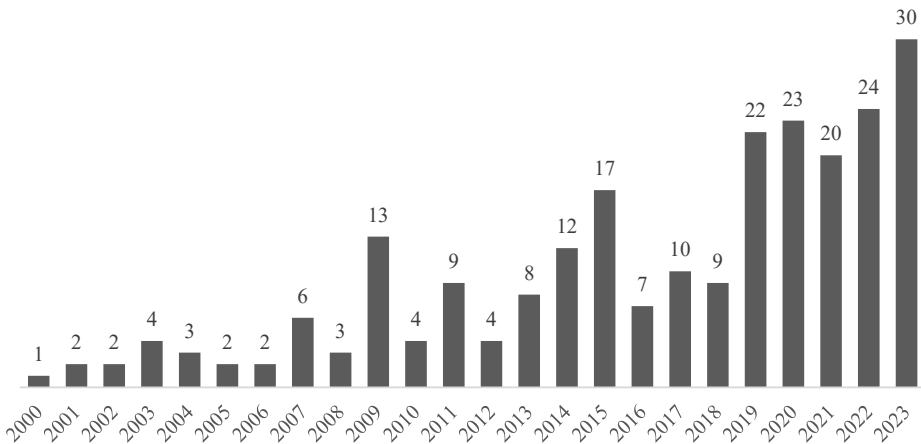
Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie wykorzystanego zapytania w bazie danych naukowych Scopus zidentyfikowano 247 publikacji. Co ważne, wyszukane pozycje obejmowały zarówno artykuły naukowe (w zdecydowanej większości), jak i książki, rozdziały w monografiach naukowych i jedną obronioną pracę doktorską (Urban, 2019). Pierwsza publikacja nawiązująca do geografii finansów w bazie Scopus datowana jest na 1965 rok i opisuje miasta Kanady (Montreal i Toronto), które pełniły wiodącą rolę w sferze finansów tego państwa (Kerr, 1965). Blisko 15 lat później swoje badania,

poświęcone znaczeniu Lyonu jako miasta o kluczowym znaczeniu w kontekście rozwoju bankowości we Francji, opublikował Bonnet (1980). A po niespełna dekadzie Black (1989) rozprawił o obiegu kapitału finansowego w Anglii, w czasie dynamicznej industrializacji. Przytoczona nieregularność pod względem pojawiania się publikacji w obszarze geografii ekonomicznej dobiegła końca z początkiem XXI wieku. Liczba publikacji zidentyfikowanych na podstawie słów kluczowych zamieszczonych w tabeli 1 została zaprezentowana na wykresie 1.

Wykres 1.

Liczba publikacji dotyczących geografii finansowej w latach 2000–2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy Scopus, z dnia 12.01.2024 r.

Pomimo niewielu publikacji o wskazanych kryteriach, odnalezionych w bazie Scopus przed 2000 rokiem (8 publikacji), Lai (2022) podkreśla, że wiele badań nad przestrzennym wymiarem finansów pojawiło się już pod koniec lat 80. XX wieku – jako następstwo dezindustrializacji w wielu rozwiniętych gospodarkach i wzrostu zainteresowania badaczy sektorem usług. Ówczesna niewielka rozpoznawalność subdyscypliny geografii finansowej skutkowała tym, że publikacje te nie zostały wyselekcjonowane na podstawie wykorzystanych słów kluczowych. W późniejszych latach potrzeba zrozumienia tego, w jaki sposób przepływy i struktury finansowe kształtują i przyczyniają się do nierównomiernego rozwoju i niestabilności poszczególnych gospodarek stała się impulsem do popularyzacji geografii finansowej. Obszar tych badań często sprowadzał się do ustalania wpływu struktury i funkcjonowania rynku finansowego na wzrost i rozwój gospodarczy państw (King i Levine, 1993; Levine i in., 2000). Współcześnie jest to również często eksplorowany kierunek badawczy (Prochniak i Wasiak, 2017; Van i in., 2021; Węgrzyn, 2023).

Co kluczowe, na wykresie 1 można dostrzec wyraźny trend wzrostowy pod względem liczby publikacji z bazy Scopus w obszarze geografii finansowej w latach 2000–2023. Dynamiczny wzrost liczby publikacji zaobserwowano zwłaszcza po

osadniczych. W praktyce najwięcej badań jest natomiast przeprowadzanych z perspektywy państwa. Można dopatrywać się kilku uzasadnień takiego stanu rzeczy. Po pierwsze, jak argumentuje Lai (2023), państwo odgrywa strategiczną rolę w funkcjonowaniu rynków finansowych. Ponadto nie tylko działa jako organ regulacyjny lub stabilizujący przestrzeń ekonomiczną, ale także aktywnie ją tworzy. Dodatkowo badanie przestrzennych aspektów finansów i rynków finansowych na poziomie państw bywa łatwiejsze ze względu na dostępność danych, oferowanych z wielu źródeł. W zakresie konkretnych państw będących przedmiotem badań w geografii finansowej można zaobserwować trend przesunięcia geograficznego w gospodarce światowej i globalnych rynkach finansowych z „zachodu” na „wschód” (Derudder i in., 2010). Dotyczy to zwłaszcza dynamicznego wzrostu znaczenia Chin na finansowej mapie świata oraz poszczególnych centrów finansowych usytuowanych w chińskich miastach (Pan i in., 2018). Rosnąca zależność samorządów lokalnych od kapitału prywatnego i instrumentów finansowych prowadzi natomiast do rosnącego wpływu rynków finansowych na zarządzanie miastem (Anguelov i in., 2018). Przemawia to za tym, aby w badaniach dotyczących finansów i rynków finansowych opierających się na hierarchicznej strukturze przestrzennej większą uwagę koncentrować na jednostkach przestrzennych niższego rzędu aniżeli państwa. Wskazania te mają odzwierciedlenie w piśmiennictwie, co potwierdza wyszczególnienie na rysunku 1 samorządów terytorialnych (ang. *local government*) jako aktualnej tematyki badawczej w geografii finansowej. Unikatowe podejście do hierarchii jednostki przestrzennej w geografii finansowej pokazują natomiast badania Knighta i Wójcika (2017). Autorzy ci – na przykładzie usług bankowych – zwracają uwagę, że badacze, koncentrując się na miastach, regionach lub państwach, często znacznie mniejszą wagę przywiązują do kwestii przestrzennych wewnątrz organizacji (w tym chociażby typy świadczonych usług w konkretnych lokalizacjach lub wpływ otoczenia w danej lokalizacji na owe usługi).

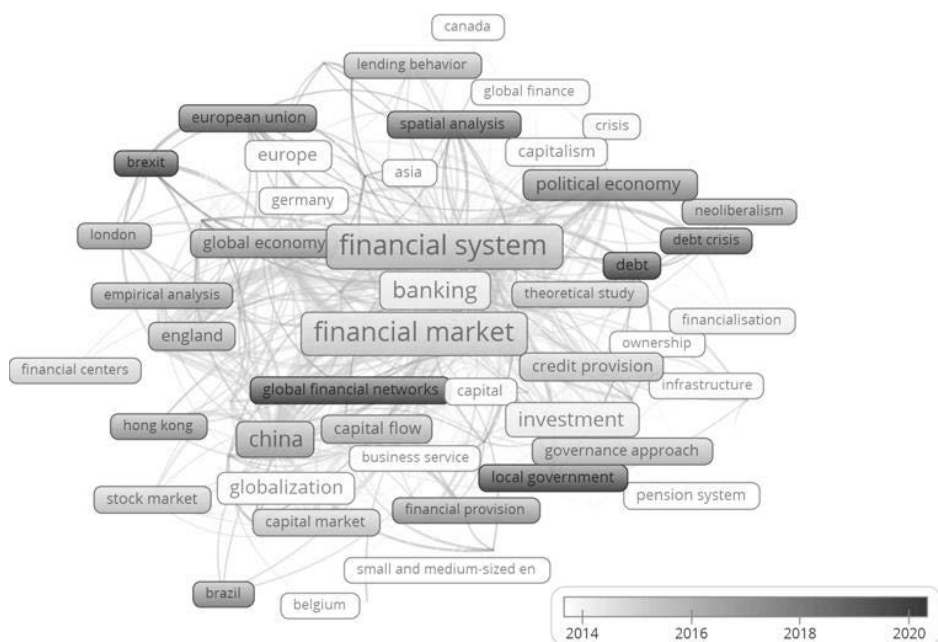
Poza kwestią przestrzeni geograficznej rysunek 1 dostarcza także informacji dotyczących obszarów najczęściej podejmowanych tematów. I tak, na szczególną uwagę zasługuje wyraźna dominacja sformułowań rynek finansowy (ang. *financial market*) oraz – szerszy swoim zakresem – system finansowy (ang. *financial system*). W odniesieniu do segmentów rynku finansowego to rynek bankowy był dotychczas częstszym przedmiotem badań w geografii finansowej aniżeli rynek kapitałowy, w tym rynek akcji. Znacznie rzadziej przedmiotem analiz był rynek ubezpieczeniowy (Bonizzi i Kaltenbrunner, 2019; Faulconbridge, 2004; Zademach i Musil, 2014). Co istotne, rysunek 1 nie obrazuje całego obszaru badań z zakresu geografii finansowej, a jedynie ten, który najczęściej był przedmiotem zainteresowania badaczy. Ze względu na relatywnie niewiele publikacji pominięte (a raczej niedostatecznie uwypuklone na tle pozostałych obszarów) zostały m.in. kwestie podatków. Jak wskazywał Aalbers (2018), zainteresowanie geografów podatkami pojawiło się relatywnie niedawno i jest osadzone nie tylko w perspektywie geograficznej, ale także w szerszej literaturze ekonomii politycznej. Zwłaszcza kwestie tzw. rajów podatkowych (ang. *tax havens*) zdają się być popularnym obszarem badań dla geografów i finansistów. O zróżnicowaniu badań w obszarze geografii finansowej świadczy również nawiązywanie do tematów z obszaru infrastruktury miejskiej

i transportowej (Hong, 2020; Li i in., 2023). Przykładem jest nurt poświęcony finansjalizacji infrastruktury. W procesie tym podkreśla się, że kapitał na inwestycje w infrastrukturę coraz częściej pochodzi z rynków finansowych, a nie ze środków publicznych. Ten trend wiąże się z traktowaniem inwestycji infrastrukturalnych jako aktywów finansowych, co oznacza, że są one kupowane i sprzedawane na rynkach finansowych, a ich wartość oceniana na podstawie potencjalnych zwrotów finansowych, a nie tylko na podstawie ich fizycznego użytku czy społecznego znaczenia (O'Neill, 2019).

W kolejnym kroku analizy dokonano nałożenia na rysunek 1 wymiaru czasu, w celu identyfikacji tych obszarów, które były przedmiotem badań w ostatnich latach. Zestawienie to (rysunek 2) prezentuje ewolucję subdyscypliny geografii finansowej w czasie.

Rysunek 2.

Mapowanie bibliometryczne publikacji dotyczących geografii finansowej w latach 2000–2023, w zakresie współwystępowania słów kluczowych (≥ 5) z uwzględnieniem wymiaru czasu

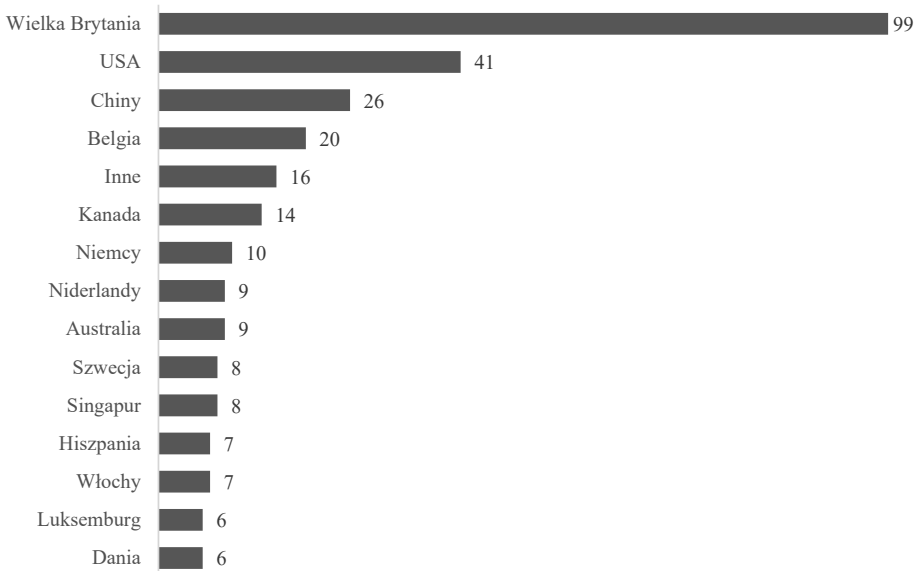
Źródło: opracowanie własne na podstawie VOSViewer, z dnia 12.01.2024 r.

Na rysunku 2 najciemniejszym kolorem oznaczono słowa kluczowe, które często występowały w publikacjach naukowych w ostatnich latach (tj. po 2020 roku), natomiast najjaśniejszym słowa kluczowe z publikacji powstałych przed 2014 rokiem. Jak wynika z zaprezentowanej grafiki, w zakresie geografii finansowej częściej badany segment bankowy w ostatnich latach ustępuje miejsca rynkowi kapitałowemu. Warto podkreślić również te słowa kluczowe, które w ostatnich latach zyskiwały

na popularności w subdyscyplinie geografii finansowej. Były to przede wszystkim (1) globalna sieć finansowa (ang. *global financial network*), (2) zadłużenie (ang. *debt*) i (3) kryzys zadłużeniowy (ang. *debt crisis*). W kontekście metodologicznym autorzy uwypuklają w swoich badaniach stosowanie analizy przestrzennej (ang. *spatial analysis*). Koncentrując się z kolei na kwestii geograficznej, należy zauważyć, że zestawienie potwierdza wzrost znaczenia jednostek samorządowych w badaniach nad finansami i przestrzenią. Na uwagę zasługuje też częste odwoływanie się w publikacjach naukowych do kwestii brexitu. Co więcej, coraz liczniejszą grupę stanowią badania obejmujące swoim zakresem procesy finansowe zachodzące w Unii Europejskiej, zwłaszcza w porównaniu z badaniami poświęconymi Anglii i Londynowi, uznawanemu za jedno z największych globalnych centrów finansowych. Może to sugerować zachodzące zmiany na finansowej mapie Europy, w której – po wyjściu Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej – to centra finansowe usytuowane w innych państwach europejskich (jak chociażby Frankfurt, Bruksela czy Paryż) przejmują kluczowe funkcje w systemie finansowym, osłabiając tym samym znaczenie Londynu. I choć brytyjska geografia finansowa zdominowała literaturę we wcześniejszych latach – na co zwraca uwagę Aalbers (2015) – z czasem ta subdyscyplina zaczęła również rozwijać się w innych państwach.

Wykres 2.

Liczba autorów afiliowanych w publikacjach dotyczących geografii finansowej z podziałem na kraje (≥ 5) w latach 2000–2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy Scopus, z dnia 12.01.2024 r.

Zestawienie dotyczące liczby autorów afiliowanych w publikacjach z obszaru geografii finansowej z podziałem na kraje potwierdza, że to Wielka Brytania wiezie prym w omawianej subdyscyplinie naukowej pod względem liczby publikujących naukowców. Wnioski te pokrywają się z obserwacjami Lai (2022), która dodaje, że dominująca część literatury z zakresu geografii finansowej koncentruje się na gospodarkach angloamerykańskich. Zdecydowana dominacja krajów anglosaskich widoczna jest również pod względem statystyki liczby afiliacji autorów. Jak wynika z danych pozyskanych z bazy danych naukowych Scopus, autorzy z krajów anglosaskich stanowią ponad połowę (ok. 53%) wszystkich autorów publikujących w subdyscyplinie geografii finansowej. Ponadto wspomniana wcześniej kwestia przesunięcia geograficznego na finansowej mapie świata w kierunku Azji znajduje także odzwierciedlenie w liczbie autorów afiliowanych w publikacjach dotyczących geografii finansowej z podziałem na kraje. Dotyczy to zwłaszcza Chin, z których autorzy partycypowali aż w 26 publikacjach. Co więcej, autorzy afiliowani w państwach azjatyckich stanowią ponad 13% wszystkich autorów publikujących w obszarze geografii finansowej. W przypadku krajów członkowskich UE statystyka ta wynosi dwukrotnie więcej w porównaniu z krajami azjatyckimi i blisko dwukrotnie mniej w porównaniu z państwami anglosaskimi (tj. ok. 27%).

Odnosząc się do konkretnych ośrodków naukowych, należy podkreślić, że światowe standardy w zakresie geografii finansowej wyznacza Uniwersytet Oksfordzki, zrzeszając autorów odpowiadających za największą liczbę publikacji w tym obszarze. Szczególnie godny uwagi jest wkład D. Wójcika, zatrudnionego na Uniwersytecie Oksfordzkim Polaka, którego dorobek naukowy w zakresie geografii finansowej – tylko ten zidentyfikowany na podstawie przyjętych kryteriów – liczy 25 publikacji. Stanowi to ponad 10% całkowitego dorobku naukowego w subdyscyplinie geografii finansowej, zidentyfikowanego na podstawie analizy bazy Scopus. Na drugim miejscu, *ex aequo*, z taką samą liczbą publikacji (po 10), uplasowali się M. Urban i G. L. Clark, również reprezentujący Uniwersytet Oksfordzki.

4. Przyszłość geografii finansowej i potencjalne kierunki nowych badań

Pomimo szerokiego spektrum obszarów badań w zakresie geografii finansowej zidentyfikowanego z wykorzystaniem analizy bibliometrycznej, zyskujące na znaczeniu globalne megatrendy związane ze zrównoważonym rozwojem i sztuczną inteligencją, a także narastające napięcia geopolityczne mogą w przyszłości skłaniać do podejmowania nowych badań. Meeteren i Bassens (2024) zwracają szczególną uwagę na trzy obszary, w badaniu których geografia finansowa może wnieść istotny wkład. Należą do nich:

- niekontrolowane zmiany klimatyczne i środowiskowe,
- przyspieszające cyfrowe zamknięcie społeczeństwa,
- nowe wzorce globalnej nierówności w obliczu zawirowań geopolitycznych.

W nawiązaniu do kwestii środowiskowej, jak twierdzili Castree i Christophers (2015), dotychczasowe badania nad geografią finansową często ignorowały kwestie

związane ze środowiskiem naturalnym i ekologią. Nie zmienia to faktu, że ten obszar badań może dynamicznie zyskiwać na znaczeniu w kolejnych latach. I tak, po 2020 roku, w zakresie geografii finansowej zidentyfikowano co najmniej kilka publikacji związanych z tematyką zrównoważonego rozwoju, skoncentrowanych na aspektach finansowych i przestrzennych (Hughes i in., 2021; Knuth, 2023).

Geografowie finansowi coraz częściej zajmują się również kwestiami dotyczącymi wykorzystania technologii finansowych oraz cyfrową transformacją finansów (Langley i Leyshon, 2021). Przykłady kooperacji w tym zakresie dotyczyły dotychczas m.in. znaczenia przestrzeni z perspektywy rozwoju technologii Blockchain (Zook i Grote, 2022) i FinTech (Wójcik, 2021) oraz rozwoju przedsiębiorstw działających w branży FinTech (Hall, 2023). Biorąc pod uwagę dynamiczny rozwój i rosnące znaczenie m.in. takich elementów jak kryptowaluty czy sztuczna inteligencja, można zakładać, że w przyszłości obszar związany z tzw. FinTech również będzie częstszym obszarem badań geografów finansowych.

Ponadto, jak twierdzi Bier (2020), wartościowa płaszczyzna badań usytuowana jest pomiędzy geopolityką a globalnymi finansami. Badania w tym obszarze mogłyby zwracać szczególną uwagę na relacje pomiędzy państwami a regulacjami finansowymi, uwzględniając zaangażowanie takich form integracji międzynarodowej jak Unia Europejska. Dodatkowo sankcje finansowe mogą stanowić potężną broń wykorzystywaną do rywalizacji pomiędzy poszczególnymi potęgami gospodarczymi. Ten obszar badań zdaje się zyskiwać na popularności w świetle licznych sankcji nakładanych na Federację Rosyjską po nieuzasadnionej inwazji zbrojnej na Ukrainę. Rozważając przyszłe badania w tym obszarze, należy pamiętać, że kluczowe będzie zrozumienie, jak dynamicznie zmieniające się relacje międzynarodowe wpłyną na globalne przepływy kapitału i inwestycje zagraniczne, a także w jaki sposób zmiany te będą determinowały rolę poszczególnych państw na finansowej mapie świata. Oryginalnym przykładem połączenia geografii finansowej i geopolityki jest badanie przeprowadzone przez Doherty (2010), analizujące wysiłki prezydentów w zakresie pozyskiwania funduszy (ang. *fundraising*). Jak sugeruje Doherty, podróże prezydentów USA związane z pozyskiwaniem funduszy stały się kluczowym elementem strategii reelekcji i budowania partii, co przemawia za wagą geografii finansowej w wyborze kierunku tychże podróży, z uwzględnieniem danych dotyczących poparcia politycznego i poziomu zamożności społeczeństwa.

Aalbers (2015) zwraca również uwagę na inne tematy będące potencjalnie obszarem zainteresowań geografii finansowej, w tym bankowość detaliczną, wykluczenie finansowe, lokalne systemy obrotu giełdowego, inwestycje venture capital, bankowość islamską, fundusze emerytalne (Urban, 2019), a także turystykę i górnictwo (zwłaszcza w kontekście dostępu do kapitału finansowego).

Nawiązując z kolei do aspektów przestrzennych, warto podkreślić koncentrację badań w obszarze geografii finansowej w krajach anglosaskich, przy jednoczesnym wzroście znaczenia państw azjatyckich oraz zaawansowanych gospodarek europejskich. Pomimo niekwestionowanej dominacji tych państw na finansowej mapie świata zasadne – ze względu na znaczenie finansów w gospodarkach znajdujących się na różnych etapach rozwoju – byłoby włączenie do badań zarówno państw cechujących się niskim stopniem rozwoju, jak i tych, w których zmiany w zakresie

procesów finansowych i rozwoju rynku finansowego zachodziły nie ewolucyjnie – jak w państwach Europy Zachodniej – a rewolucyjnie (tj. państwa Europy Środkowo-Wschodniej). Z tej perspektywy na podkreślenie zasługuje dychotomia pomiędzy wpływem rynku finansowego na tempo wzrostu gospodarczego w krajach o różnym poziomie rozwoju (Demirguc-Kunt i Detragiache, 2000).

Ostatecznie możliwości uzupełnienia potencjalnych luk badawczych można upatrywać także na płaszczyźnie metodologicznej. Jak wynika z badań literaturowych Wójcika (2022), obserwuje się wyraźny trend wzrostu wykorzystania metod jakościowych w geografii finansowej, przy równoczesnym trendzie malejącego wykorzystywania metod ilościowych. Nie świadczy to bynajmniej o tym, że metody jakościowe w geografii finansowej wymagają mniej pracy lub dostarczają mniej istotnych dowodów naukowych, a jedynie o tym, że jest to coraz chętniej wykorzystywana grupa metod badawczych w tej subdyscyplinie. Badania Wójcika (2022) uwiarydlały również, że spośród metod jakościowych najczęściej stosowano wywiady i analizę dokumentów, a z metod ilościowych statystykę opisową. A z dokonanego przez niego przeglądu literatury wynika, że zaledwie jedna trzecia badań ilościowych wykorzystywała modele ekonometryczne (np. różne formy modeli regresji). Za rzadkie uznano również posługiwanie się mapami do celów analitycznych, w tym z zastosowaniem systemu informacji geograficznej (ang. *Geographic information system*; GIS). Z przeglądu publikacji naukowych z bazy Scopus wynika również, że w geografii finansowej marginalnie korzysta się z metod ilościowych z zakresu statystyki i ekonometrii przestrzennej (Breznitz i Noonan, 2020). Podkreślając wagę stosowania triangulacji metodologicznej (tj. łączenia różnych metod badawczych), należy uznać, że popularyzacja metod ilościowych w geografii ekonomicznej i uzupełnienie z ich pomocą spostrzeżeń poczynionych na gruncie metod jakościowych mogłoby przyczynić się do wzmocnienia kompleksowości i rzetelności uzyskiwanych wyników w tym obszarze.

5. Podsumowanie

Geografia finansowa wykazuje zdolność do realizowania najważniejszych funkcji nauki: opisywania teraźniejszości, wyjaśniania zależności kształtujących teraźniejszość oraz podejmowania próby przewidywania kluczowych zmian w przyszłości (Kuciński, 2007). Po pierwsze, geografia finansowa jest w stanie opisywać złożone zależności w funkcjonowaniu rynków finansowych i decyzje podejmowane przez podmioty finansowe (funkcja deskryptywna). Po wtóre, może wyjaśniać słabości w obszarze finansów i rynków finansowych (funkcja eksplanacyjna). Wszak, jak twierdzą Wójcik i in. (2024), należy wiedzieć, co jest nie tak z finansami, aby je zdiagnozować, ale by zbudować efektywniejszy system finansowy, trzeba zrozumieć znaczenie finansów dla ludzi i miejsc. Finalnie, mając świadomość tego, jak dynamicznie zmieniają się rynki finansowe, jak dynamicznie kapitał finansowy przemierza granice państw i jak elastycznie w tych warunkach odnajdują się największe centra i podmioty finansowe, należy stwierdzić, że geografia finansowa może podejmować się próby prognozowania zjawisk finansowych, w tym zwłaszcza

kryzysów finansowych, mających istotne konsekwencje dla gospodarki realnej (funkcja predykcyjna).

Jak twierdzili Van Meeteren i Bassens (2024), geografia finansowa dojrzała do tego, aby stać się nową, niezależną subdyscypliną naukową. Za wyraz owej dojrzałości można uznać pojawienie się pierwszego czasopisma naukowego poświęconego w pełni geografii finansowej „Finance and Space” (Wójcik i in., 2024). W jego inauguracyjnym wydaniu Meeteren i Bassens (2024) zwrócili uwagę na trzy zasady, którymi powinni kierować się badacze w obszarze geografii finansowej. Po pierwsze, przedstawiciele geografii finansowej powinni stosować zróżnicowane metody naukowe, co jest warunkiem wykorzystania potencjału interdyscyplinarności tej subdyscypliny. Po drugie, geografowie finansowi, podkreślając unikatowość geografii finansowej, powinni unikać nadmiernego komplikowania i mistyfikowania swojej subdyscypliny, a zamiast tego dążyć do wyjaśniania jej zasad w sposób zrozumiały dla innych obszarów naukowych. Ponadto, aby wzbogacać wiedzę geograficzną, geografowie finansowi muszą umieć przekładać specjalistyczny język branży finansowej na terminologię zrozumiałą dla geografów spoza tej specjalizacji.

Otwarta pozostaje natomiast kwestia odpowiedniego przypisania geografii finansowej do konkretnej dyscypliny nauk społecznych. Wyzwanie z tym związane wynika z interdyscyplinarnego charakteru geografii finansowej, rodzącego wątpliwości w zakresie jej statusu jako subdyscypliny naukowej. Jak wynika z dokonanego w opracowaniu przeglądu literatury, dotychczas w badaniach z zakresu geografii finansowej dominowały obszary tematyczne związane z bankowością, rynkiem kapitałowym, międzynarodowymi przepływami kapitału, czy – szeroko rozumianą – finansjalizacją. Tematyka ta stanowi silny argument przemawiający za przypisaniem geografii finansowej do dyscypliny ekonomia i finanse. O zasadności takiego przypisania świadczy również ewolucja geografii finansowej, przejawiająca się wzrostem znaczenia obszarów tematycznych związanych z globalną siecią finansową, zadłużeniem i kryzysami zadłużeniowymi. Z drugiej strony, badania podejmowane z obszaru geografii finansowej dotyczyły również kwestii lokalizacji organizacji finansowych i oddziaływania środowiska naturalnego na funkcjonowanie systemów i rynków finansowych, co może stanowić argument za przypisaniem geografii finansowej do dyscypliny geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej. Zakres tematyczny omawianej subdyscypliny naukowej jest jednak znacznie szerszy i dotyczy również brexitu, w tym kwestii przejmowania kluczowych funkcji w europejskim i światowym systemie finansowym przez poszczególne kraje. Ten obszar badań pozostaje natomiast zbieżny z naukami o polityce i administracji. Dylematu związanego z przyporządkowaniem geografii finansowej do konkretnej dyscypliny nie można też jednoznacznie rozstrzygnąć na podstawie metod badawczych stosowanych w tej subdyscyplinie. Wynika to z dużego zróżnicowania wykorzystywanych metod, począwszy od wywiadów i ankiet, po zaawansowane modele ekonometryczne. Niejednoznaczność ta, choć może wzbudzać pewne kontrowersje, nie powinna negować tego, iż interdyscyplinarność geografii finansowej – umieszczająca ją pomiędzy takimi dyscyplinami jak ekonomia i finanse oraz geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna – powinna być postrzegana jako atut tej subdyscypliny, a nie słabość. Nie jest wykluczone, że ze względu na

wczesny etap rozwoju geografii finansowej, z czasem jej miejsce w systemie nauk zacznie się klarować, w zależności od tego, czy stanie się ona częstszym obiektem zainteresowań ekonomistów i finansistów czy geografów.

O umiejscowieniu geografii ekonomicznej w systemie nauk będą przesądzać również kierunki nowych badań w tej subdyscyplinie. Autor niniejszego artykułu, uwzględniając zarówno aspekty finansowe, jak i zależności przestrzenne, identyfikuje trzy główne obszary, które obecnie przyciągają uwagę geografów finansowych. Pierwszy z nich tworzą zrównoważony rozwój i zmiany klimatyczne, szczególnie w kontekście wpływu na funkcjonowanie systemów finansowych oraz konieczności adaptacji dotychczasowych strategii prosperowania organizacji finansowych w różnych państwach i regionach świata. Drugi kierunek badań dotyczy rosnącej roli technologii finansowych (Fintech), które rewolucjonizują rynki kapitałowe i bankowość poprzez wprowadzanie innowacji oraz zwiększanie dostępności usług finansowych. Może to przyspieszyć proces finansjalizacji gospodarki, przy czym jego tempo i stopień będą prawdopodobnie zróżnicowane w poszczególnych regionach, w zależności od takich czynników jak: otwartość gospodarki, stopień edukacji finansowej społeczeństwa czy uwarunkowania instytucjonalne. Trzeci perspektywiczny kierunek badań w geografii finansowej dotyczy geopolityki i jej wpływu na globalny system finansowy. Jak pokazała wojna w Ukrainie, ograniczenia w swobodnym dostępie do globalnego systemu finansowego mogą być wykorzystywane jako potężne narzędzie rywalizacji pomiędzy państwami. W obliczu rosnących napięć na arenie międzynarodowej niezbędne staje się nie tylko zrozumienie roli tej broni, ale także zdolność dokonania oceny jej skutków oraz identyfikacja potencjalnych strategii, które mogą złagodzić negatywne konsekwencje dla globalnej stabilności ekonomicznej. W przyszłości konflikty geopolityczne mogą w coraz większym stopniu kształtować architekturę finansową, zmuszając państwa i korporacje do adaptacji w szybko zmieniającym się środowisku, w którym rola finansów nieustannie wzrasta.

Podsumowując, niniejszy artykuł nie tylko wskazuje na znaczenie geografii finansowej jako dynamicznie rozwijającej się subdyscypliny naukowej, ale również uwzględnia nowe, atrakcyjne obszary badań, z podkreśleniem wagi przestrzeni w zachodzących procesach finansowych i funkcjonowaniu podmiotów finansowych. Wskazanie potencjalnych przyszłych kierunków badań może służyć jako inspiracja dla naukowców, którzy dostrzegając znaczenie przestrzeni, przyczynią się do wypełnienia obecnych i zidentyfikowania nowych luk badawczych w geografii finansowej.

Bibliografia

- Aalbers, M. (2009). Geographies of the financial crisis. *Area*, 41(1), 34–42. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4762.2008.00877.x>
- Aalbers, M. B. (2015). Financial geography: Introduction to the Virtual Issue. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 40(2), 300–305. <https://doi.org/10.1111/tran.12081>
- Aalbers, M. B. (2018). Financial geography I: Geographies of tax. *Progress in Human Geography*, 42(6), 916–927. <https://doi.org/10.1177/0309132517731253>
- Adams, S. (2009). Foreign Direct investment, domestic investment, and economic growth in Sub-Saharan Africa. *Journal of Policy Modeling*, 31(6), 939–949. <https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2009.03.003>

- Anguelov, D., Leitner, H., Sheppard, E. (2018). Engineering the Financialization of Urban Entrepreneurialism: The JESSICA Urban Development Initiative in the European Union. *International Journal of Urban and Regional Research*, 42(4), 573–593. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12590>
- Bier, J. (2020). It's a small, small, small world: The Icesave dispute and global orders of difference. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 38(7–8), 1291–1307. <https://doi.org/10.1177/2399654420917410>
- Black, I. (1989). Geography, political economy and the circulation of finance capital in early industrial England. *Journal of Historical Geography*, 15(4), 366–384. [https://doi.org/10.1016/0305-7488\(89\)90002-9](https://doi.org/10.1016/0305-7488(89)90002-9)
- Boguszewski, R., Piłat, A., Węgrzyn, P. (2023). Global lessons from local actions: A typology of polish local government approaches to sustainable development. *Sustainable Development*, 32(1), 682–695. <https://doi.org/10.1002/sd.2698>
- Bonizzi, B., Kaltenbrunner, A. (2019). Liability-driven investment and pension fund exposure to emerging markets: A Minskyan analysis. *Environment and Planning A*, 51(2), 420–439. <https://doi.org/10.1177/0308518X18794676>
- Bonnet, J. (1980). The bank's regional organization: Is Lyon a banking place, France? *Travaux de l'Institut de Géographie de Reims*, 43–44, 93–117. <https://doi.org/10.3406/tigr.1980.1091>
- Breznitz, S. M., Noonan, D. S. (2020). Crowdfunding in a not-so-flat world. *Journal of Economic Geography*, 20(4), 1069–1092. <https://doi.org/10.1093/JEG/LBAA008>
- Bukar, U. A., Sayeed, M. S., Razak, S. F. A., Yogarayan, S., Amodu, O. A., Mahmood, R. A. R. (2023). A method for analyzing text using VOSviewer. *MethodsX*, 11, 102339. <https://doi.org/10.1016/j.mex.2023.102339>
- Carter, Z. D. (2020). *The Price of Peace: Money, Democracy, and the Life of John Maynard Keynes*. Random House.
- Castree, N., Christophers, B. (2015). Banking Spatially on the Future: Capital Switching, Infrastructure, and the Ecological Fix. *Annals of the Association of American Geographers*, 105(2), 378–386. <https://doi.org/10.1080/00045608.2014.985622>
- Chandar, N., Patro, D. K., Yezege, A. (2009). Crises, contagion and cross-listings. *Journal of Banking & Finance*, 33(9), 1709–1729. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2009.04.003>
- Clark, G. L., Durán-Fernández, R., Strauss, K. (2010). Being in the market': The UK house-price bubble and the intended structure of individual pension investment portfolios. *Journal of Economic Geography*, 10(3), 331–359. <https://doi.org/10.1093/jeg/lbp034>
- Coe, N. M., Lai, K. P. Y., Wójcik, D. (2014). Integrating Finance into Global Production Networks. *Regional Studies*, 48(5), 761–777. <https://doi.org/10.1080/00343404.2014.886772>
- Demirgüç-Kunt, A., Detragiache, E. (2000). Monitoring Banking Sector Fragility: A Multivariate Logit Approach. *The World Bank Economic Review*, 14(2), 287–307. <https://doi.org/10.1093/wber/14.2.287>
- Derudder, B., Hoyler, M., Taylor, P. (2011). Goodbye Reykjavik: International banking centres and the global financial crisis. *Area*, 43(2), 173–182. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4762.2010.00968.x>
- Derudder, B., Taylor, P., Pengfei, N., De Vos, A., Hoyler, M., Hanssens, H., Bassens, D., Huang, J., Witlox, F., Shen, W., Yang, X. (2010). Pathways of Change: Shifting Connectivities in the World City Network, 2000–2008. *Urban Studies*, 47(9), 1861–1877. <https://doi.org/10.1177/0042098010372682>
- Doherty, B. J. (2010). Polls and Elections: Hail to the Fundraiser in Chief: The Evolution of Presidential Fundraising Travel, 1977–2004. *Presidential Studies Quarterly*, 40(1), 159–170. <https://doi.org/10.1111/j.1741-5705.2009.03738.x>
- Durham, J. B. (2004). Absorptive capacity and the effects of foreign direct investment and equity foreign portfolio investment on economic growth. *European Economic Review*, 48(2), 285–306. [https://doi.org/10.1016/S0014-2921\(02\)00264-7](https://doi.org/10.1016/S0014-2921(02)00264-7)
- Faulconbridge, J. R. (2004). London and Frankfurt in Europe's evolving financial centre network. *Area*, 36(3), 235–244. <https://doi.org/10.1111/j.0004-0894.2004.00220.x>
- Fernandes, N. (2009). Market liberalizations at the firm level: Spillovers from ADRs and implications for local markets. *Journal of International Money and Finance*, 28(2), 293–321.
- Fields, D. (2018). Constructing a New Asset Class: Property-led Financial Accumulation after the Crisis. *Economic Geography*, 94(2), 118–140. <https://doi.org/10.1080/00130095.2017.1397492>
- Gnangnon, S. K., Iyer, H. (2017). Structural Economic Vulnerability, Trade Policy and FDI Inflows. *Journal of International Commerce, Economics and Policy*, 8(01), Article 1750005. <https://doi.org/10.1142/S1793993317500053>
- Gołemska, E. (2021). Główne przesłanki logistyki w biznesie międzynarodowym. *Gospodarka Materialowa i Logistyka*, (11), 2–10. <https://doi.org/10.33226/1231-2037.2021.11.1>
- Gurbała, M. (2023). Economic Growth and Development vs Underdevelopment. W: D. Niedziółka, M. Mróz, M. Gurbała (red.), *Understanding the world economy* (s. 11–30). CeDeWu.
- Hall, S. (2023). Anticipating Sino-UK fintech networks and the changing geographies of money as infrastructure. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 55(4), 931–948. <https://doi.org/10.1177/0308518X221140413>

- Hong, D. (2020). Production and Securitization of Foreign Infrastructure by "Team Korea". *Financial Internet Quarterly*, 16(3), 1–18. <https://doi.org/10.2478/fiqf-2020-0015>
- Hughes, A., Urban, M. A., Wójcik, D. (2021). Alternative esg ratings: How technological innovation is reshaping sustainable investment. *Sustainability (Switzerland)*, 13(6). <https://doi.org/10.3390/su13063551>
- Iliopoulos, P., Wójcik, D. (2023). The multiple faces of financialization: Financial and business services in the US economy, 1997–2020. *Competition and Change*, 27(5), 707–728. <https://doi.org/10.1177/10245294221120936>
- Karremen, B. A. S. (2009). Financial geographies and emerging markets in Europe. *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie*, 100(2), 260–266. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9663.2009.00534.x>
- Kaszowska, J. A., Santos, J. L. (2017). Rola percepcji ryzyka i niepewności w ocenie ryzyka systemowego: Podejście symulacyjne ABM. *Ekonomista*, 4, 369–399.
- Kerr, D. (1965). *SOME ASPECTS OF THE GEOGRAPHY OF FINANCE IN CANADA*. *Canadian Geographer / Le Géographe Canadien*, 9(4), 175–192. <https://doi.org/10.1111/j.1541-0064.1965.tb00825.x>
- King, R. G., Levine, R. (1993). Finance and growth: Schumpeter might be right. *The Quarterly Journal of Economics*, 108(3), 717–737.
- Knight, E., Wójcik, D. (2017). Geographical linkages in the financial services industry: A dialogue with organizational studies. *Regional Studies*, 51(1), 116–127. <https://doi.org/10.1080/00343404.2016.1254768>
- Knuth, S. (2023). Rentiers of the low-carbon economy? Renewable energy's extractive fiscal geographies. *Environment and Planning A*, 55(6), 1548–1564. <https://doi.org/10.1177/0308518X211062601>
- Knuth, S., Potts, S. (2016). Legal geographies of finance Editors' Introduction. *Environment and Planning A*, 48(3), 458–464. <https://doi.org/10.1177/0308518X15613356>
- Kohler, K. (2022). Capital flows and geographically uneven economic dynamics: A monetary perspective. *Environment and Planning A*, 54(8), 1510–1531. <https://doi.org/10.1177/0308518X221120823>
- Kotlewski, D. (2023). Economic Development and Its Diversity. W: D. Niedziółka, M. Mróz, M. Gurbala (red.), *Understanding the world economy* (s. 31–74). CeDeWu.
- Kuciński, K. (red.). (2007). *Doktoranci o metodologii nauk ekonomicznych*. Szkoła Główna Handlowa.
- Lai, K. P. Y. (2022). Financial Geography. W: D. Richardson, N. Castree, M. F. Goodchild, A. Kobayashi, W. Liu, R. A. Marston (red.), *International Encyclopedia of Geography* (s. 1–10). Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781118786352.wbieg0656.pub2>
- Lai, K. P. Y. (2023). Financial geography. W: The state-finance nexus. *Progress in Human Geography*, 47(4), 591–603. <https://doi.org/10.1177/03091325231170756>
- Langley, P., Leyshon, A. (2021). The Platform Political Economy of FinTech: Reintermediation, Consolidation and Capitalisation. *New Political Economy*, 26(3), 376–388. <https://doi.org/10.1080/13563467.2020.1766432>
- Lave, R., Biermann, C., Lane, S. N. (2018). *The Palgrave handbook of critical physical geography*. Palgrave Macmillan.
- Levine, R., Loayza, N., Beck, T. (2000). Financial intermediation and growth: Causality and causes. *Journal of Monetary Economics*, 46(1), 31–77.
- Leyshon, A. (1995). Geographies of money and finance I. *Progress in Human Geography*, 19(4), 531–543. <https://doi.org/10.1177/030913259501900406>
- Li, Y., Xu, M., Dai, J., Yang, Z., Cheng, Z. (2023). Examining the Impact of Infrastructure Financialization on Uneven Regional Development: Evidence from China. *Land*, 12(3), 641. <https://doi.org/10.3390/land12030641>
- Lösch, A. (1940). *Die Räumliche Ordnung der Wirtschaft*. Gustav Fischer.
- O'Neill, P. (2019). The financialisation of urban infrastructure: A framework of analysis. *Urban Studies*, 56(7), 1304–1325. <https://doi.org/10.1177/0042098017751983>
- Pan, F., He, Z., Sigler, T., Martinus, K., Derudder, B. (2018). How Chinese Financial Centers Integrate into Global Financial Center Networks: An Empirical Study Based on Overseas Expansion of Chinese Financial Service Firms. *Chinese Geographical Science*, 28(2), 217–230. <https://doi.org/10.1007/s11769-017-0913-7>
- Próchniak, M., Wasiak, K. (2017). The impact of the financial system on economic growth in the context of the global crisis: Empirical evidence for the EU and OECD countries. *Empirica*, 44(2), 295–337. <https://doi.org/10.1007/s10663-016-9323-9>
- Stiglitz, J. E. (2010). Risk and Global Economic Architecture: Why Full Financial Integration May be Undesirable. *The American Economic Review*, 100(2), 388–392.
- Sun, W., Li, Q., Li, B. (2019). Does geographic distance have a significant impact on enterprise financing costs? *Journal of Geographical Sciences*, 29(12), 1965–1980. <https://doi.org/10.1007/s11442-019-1699-6>
- Underhill, G. R. D., Jones, E. (2023). Optimum financial areas: Retooling the governance of global finance. *World Economy*, 46(6), 1582–1608. <https://doi.org/10.1111/twec.13394>

- Urban, M. A. (2019). Placing the Production of Investment Returns: An Economic Geography of Asset Management in Public Pension Plans. *Economic Geography*, 95(5), 494–518. <https://doi.org/10.1080/00130095.2019.1649090>
- Urban, M., Wójcik, D., Pažitka, V., Wu, W. (2023). Labour and control shifts: Financial services in US metro areas, 2007–17. *Regional Studies*, 57(7), 1254–1266. <https://doi.org/10.1080/00343404.2022.2120976>
- Van, L. T.-H., Vo, A. T., Nguyen, N. T., Vo, D. H. (2021). Financial Inclusion and Economic GROWTH: An International Evidence. *Emerging Markets Finance and Trade*, 57(1), 239–263. <https://doi.org/10.1080/1540496X.2019.1697672>
- Van Meeteren, M., & Bassens, D. (2024). Financial geography has come of age: Making space for intradisciplinary dialogue. *Finance and Space*, 1(1), 27–34. <https://doi.org/10.1080/2833115X.2023.2258046>
- Węgrzyn, P. (2023). Banking Sector as a Long-Term Catalyst for Economic Growth in Poland. *International Journal of Public Administration, Management and Economic Development*, 8(2). <https://doi.org/10.60026/ijpamed.v8i2.118>
- Wójcik, D. (2022). Financial geography III: Research strategies, designs, methods and data. *Progress in Human Geography*, 46(1), 245–254. <https://doi.org/10.1177/03091325211043208>
- Wójcik, D. (2007). Geography and the Future of Stock Exchanges: Between Real and Virtual Space. *Growth and Change*, 38(2), 200–223. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2257.2007.000364.x>
- Wójcik, D. (2021). Financial Geography I: Exploring FinTech – Maps and concepts. *Progress in Human Geography*, 45(3), 566–576. <https://doi.org/10.1177/0309132520952865>
- Wójcik, D., Bassens, D., Knox-Hayes, J., & Lai, K. P. Y. (2024). Revolution, evolution, progress: *Finance & Space* manifesto. *Finance and Space*, 1(1), 1–12. <https://doi.org/10.1080/2833115X.2023.2275952>
- Wójcik, D., & Burger, C. (2010). Listing BRICs: Stock issuers from Brazil, Russia, India, and China in New York, London, and Luxembourg. *Economic Geography*, 86(3), 275–296. <https://doi.org/10.1111/j.1944-8287.2010.01079.x>
- Wójcik, D., Urban, M., & Dörny, S. (2022). Luxembourg and Ireland in global financial networks: Analysing the changing structure of European investment funds. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 47(2), 514–528. <https://doi.org/10.1111/tran.12517>
- Zademach, H.-M., & Musil, R. (2014). Global integration along historic pathways: Vienna and Munich in the changing financial geography of Europe. *European Urban and Regional Studies*, 21(4), 463–483. <https://doi.org/10.1177/0969776412457172>
- Zhao, S. X. B., Zhang, L., & Wang, D. T. (2004). Determining factors of the development of a national financial center: The case of China. *Geoforum*, 35(5), 577–592. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2004.01.004>
- Zook, M., & Grote, M. H. (2022). Blockchain financial geographies: Disrupting space, agency and scale. *Geoforum*, 151, article 103615. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2022.08.001>